

Qismet Yunusoglu
Bakı Dövlət Universitetinin
müəllimi

da hay-daşnak mənşəli yazar tarixi hadisələrin təsirlərində (həm də bir sıra sənədlər əsasında) nə qədər pərdəli və üstüörtülü olsa da, yəne də məlum toplum üzvü olaraq qəvi və qarşı düşmənçiliyinin ifadəsi, daşnak təxəyyülündən doğan intiqam hissi...açıq-aydın sezilir.

İbtidai insan-hay sürüsünün sığınacaq tapdıqları coğrafi məkanlarda xislətlərinin dəyişilməz qalması

nelkar, separatçı, terrorçu, dağıdıcı... xislətləndən (hətta beynəlxalq miqyasda belə) dürtü xəbər verir:

"Dağlıq Qarabağ ətrafında Ermənistan-Azərbaycan münacişəsi (münacişənin təşkilatçıları, icraçıları, müəllifləri, himayədarları dünyaya məlumdur-Q.Y.) Sovet İttifaqının dağılmasının ilk nişanəsi idi...Bütün bunlara baxmayaraq SSRİ-nin qorunub saxlanılması mümkün deyildi,

zavodlarının birində Konstruktör bürosuna rəhbərlik edib.

Hay sürüsünün bu üzvü söhbət-lərində təlqin edirmiş ki, Avropanın yerindən bölünməsi naminə Stalin-lə Hitler arasında gizli sövdələşmə olmuş, nəticədə 1939-1945-ci illərin faciələri yaşanmışdır. Hər iki cəbhədə iştirak edən daşnak-hay "generalları"nın (D.M.Kanayan ("Dro")-1883-1956; Q.E.Ter-Aruty-

Kitabın IV fəslində "Dəyişilmə dövrü" adlanır.

Vətənimizin Qarabağ bölgəsində keçən əsrin 70-80-ci illərində cərəyan edən daşnak hərəkatının (dinsiz, kafir hay hərəkatlarının) ümumi mənzərəsi və məzmunu baxımdan bu bölmədə yazılanların təhlili göstərir ki, hay kilsəsinin təhriki ilə toplum üzvlərinin ideya-hiyyəsi baxışları, separatçı-terrorçu

Hay kilsəsinin daşnak terrorçusunun etirafları..

Ermenistan Respublikasının 2016-2018-ci illərdə mədəniyyət naziri olmuş, əməkdar mədəniyyət işçisi, dosent A.A.Amiryanın (1967) yeni "Noe" kitabının təqdim mərasimi 29 iyul 2022-ci il tarixdə İrəvan şəhərində keçirilmişdir. Nəşr 1915-ci ildə Osmanlı Türkiyəsinə hay kilsəsi və sürüsünün böyük dövlət-Xalq xayanətlərinin təhrifinə, yeni uydurma "erməni soyqırımı"na, saxta hay mülahizələrinə həsr edililib. Bu onun 2-ci kitabıdır, "Generalın yuxusu"ndan sonrakı. 2020-ci ildə bu mövzuda ABŞ-da eyni məzmunlu pyesin qoyuluşuna (rejissor Vaqə Xaçatryanla (1911) birlikdə) pandemiya fasilə yaratmışdır.

Dinsiz, imansız və kafir hay kilsəsinin digər bir daşnak əlaltısı-terrorçu, 1992-1994-cü illərdə Qarabağ bölgəsində silahlı qruplaşmaların təşkilatçısı, Xalqımıza qarşı 25-26 fevral 1992-ci il tarixli "Xocalı soyqırımı"nın qanlı icraçılarından biri R.S.Köçəryan (1954) isə 2019-cü ildə qələmə aldığı "Həyat və azadlıq" adlı kitabında 1988-ci ilədək və ondan sonrakı mərhələdə (1994-cü ilədək) Qarabağ bölgəsində Dövlətimizə-Xalqımıza qarşı yönəlmiş xayanətlərinə, faciəvi qanlı-qadalı olaylara bais olmuş hadisələr, eləcə də "Ermənistan Respublikası" tərəfindən yürüdümlən təcavüzkar siyasət barədə məlumat vermişdir, bu vaxtdək məlum olmayan ilginç mənbələr əsasında.

Ümumiyyətlə, Afrika mənşəli bu ibtidai insan sürüləri üzvlərinin eyni mövzularda nəşrləri hay xislətlərinin tarixi kerçəkliyinə, Türk-Müsləman dövlətlərinə-xalqlarına qarşı kifləş(n)miş-mamirlənmiş kin-küdurətlərinə işiq salmaq, həm də bu toplumun müasir dünyədəkinin (təsəvvürünün) və həyat tərzinin (əməlinin) düzgün qiymətləndirilməsi və həyatilikdə nəzərə alınması baxımından xeyli əhəmiyyətlidir.

Hay xislətinin unutmamaq üçün (düşmən-quldur deyimləri-yazısı olsa da) bu cür çap nəşrləri oxunmalıdır.

Ön söz-girişdən, 2 hissə və 5 fəsiləndən ibarət olan və rus dilində yazılan kitab 33 səhifəni tutur. Əsərin yazılmasında psixologiya elmləri namizədi, "EKOPSİ Konsalting" kompaniyasının prezidenti Mark V. Rozin məsləhətçi, Vasilı Podobed və Marina Kostromina ədəbi redaktor kimi çıxış etmişlər.

Xətlərə və tərcüməli-hal üslubun-

amillərini fəxrə yada salmış, etnik ənənələrinin vələdüzünalrı üçün miras kimi saxlanılmasını tarixi kerçəkli kimi qəbul etmiş və kitabın məzmununda "qırmızı xətt" kimi göstərmişdir.

"Hayət və azadlıq" kitabının məzmunu da bu hissələrə, bu isteklərə uyğun kafir niyyəti, intiqam hissi ilə yəqin daşnak ruhundan qidalanan bir nəqlə köklənmişdir.

Giriş hissədə müəllif 1918-ci ildə Bakı şəhərində yaşayan ata babasının Türk ordusunun "hücumu"na məruz qaldığından ("ümümrəngiz təbiətinin rəhənlərində Orta Asiyaya köçməsinin vürğuləməyi unutmayıb (təbii ki, hay icmasının bir üzvü timsalında yad edilməklə). Amma, qısa müddətdən sonra bibisi, oğlu ilə birlikdə bu şəhərə yaşayıb (əri 1941-1945-ci illərdə müharibədən geri qayıtmayıb).

Daha sonra, hay yazar Qarabağın ehsərəngiz təbiətinin rəhənlərində hay duyğularının "milliliyi-kökənliliyi"ni, uşaqlığında Şuşaətrafı meşələrdə gəzintiye gəlməsini, Qarabağda üzümçülük təsərrüfatı inkişafının atasının adı ilə bağlı olmasını, Xankəndi şəhərində guya yalnız haylara məxsus həyatın hökm sürməsinə, keçən əsrin 60-70-ci illərində cərəyan edən gizli Qarabağ-Ermənistan əlaqələrinin məkril məqsədini... açıq-aydın və yaxud örtülü ifadələrlə neql etmişdir.

Du gəlki, Xankəndi şəhərində guya 15 min nəfər Türk-Müsləman əhli yaşamaıyib ələ bil.

Haşiyyə: Atasının (Sedrak Sarkisoviq Köçəryan-1910-1977) soya-dımıq qəbul edən Robertin əsi atası Daşkəsen rayon məarif şöbəsinin müdiri Məcid Məmmədov olub, anası Emma Sarınova (və ya Asmik Sokratovna)-1926-2015, həmin rayonun Şahkəser kənd orta məktəbindən riyaziyyat müəllimi işləyib, körpə oğlunu 2 yaşında Xankəndi şəhərinə göndərib. Sedrak Köçəryan Xocalı nahiyəsinin Daşbulaq kəndində doğulub, Dağıstan Kənd Təsərrüfatı institutunu bitirib, bölgədə Kənd təsərrüfatı idarəsinin reisi və vilayət İcraiyyə Komitəsinin sədrinin müavini olub.

Təkcə, müəllif tərəfindən "Ön söz"də işlətdiyi bir fakt hay kilsəsinin və toplumunun heqiqi, xəya-

parçalanma geridönməz səciyyə daşıyırdı, çünki münacişə etnik zəmində həyata keçirilmişdir.

Deməli, dünyanın iri güc dövlətləri tərəfindən hazırlanmış və həyata keçirilən faciəvi olaylar hay kilsəsinin və onun ibtidai-insan sürüsünün əli ilə həyata keçirilmişdir.

Yəqin ki, əlavə şərhə ehtiyac yoxdur...

I hissə-fəsilədə ("Sakit həyat. Uşaqlıq" başlıqlı) hay xislətinə rəğmən çox incə bir məqama toxunulur:

"guya, bütün Qafqazda, hətta Azərbaycan və "Ermənistan"da rüsvətkorluğun intiqar etdiyi halda haylar məskunlaşan Qarabağda "bərabərlik", "qardaşlıq", "kommünizm ruhu" hökm sürmüş, bu əməl nəsildən-nəsilə keçmişdir. Yeni, işarə edilir ki, guya "yerli haylar başqa xalqların nümayəndələrinə qarşı heç vaxt nifrət, düşmənçilik münasibəti göstərməmiş, bölgə, təbii şəraiti, inzibati-idarəetmə və ictimai-iqtisadi sistemi baxımından əlahiddə olmaqla, bir növ ilkinliyi ilə "müstəqil" və "azad" yaranmışdır.

"Sovet vətəndaşları kimi onlar həmişə işıqlı gələcəyə inanmışlar." Guya, bu ictimai-siyasi mühit yalnız haylara məxsus dünyədəkinin-"haqqa-ədələtə bağlılıqla", "təbii ruhunun özəlliyi ilə" bağlı olmuşdur.

Tarixi, milli-morfoloji kökləri və gələnləri Türk-Müsləman ənənələri sayəsində uzun minilliklər ərzində formalaşan Qarabağ mühitinin hayların "özel ruhlarına"bağla-guq cəhdi həyasız hay xislətinin növbəti bariz nümunəsidir.

Nəşrdəki xronoloji məlumatlara görə, Qarabağda yaşayan hayların kökenli Türk-Müsləman əhəlisinə qarşı davamlı olaraq ideya-məsələ ruhunun dəyişilməzliyində, bölgənin təxribat-terror yuxusına çevrilməsində həmin dövrdə hay kilsəsi, "Ermənistan" mühitini ilə yanaşı həm də Moskva şəhərində yaşayan daşnak ruhlı-əqidəli hayların rolu kitabda R.Köçəryanın yəznesi (bağışının heyət yoldaşı) Kim Qriqoryanın timsalında qiymətləndirilib (ümumiləşdirilib).

K.Qriqoryan da Qarabağda doğulub, sonra Moskva şəhərində Toxuculuq institutunu bitirib, paytaxt

unyan (Q.Nijde)-1886-1955; H.V.Qudəriyan (Hitlerin sağ əli)-1888-1954; I.X.Baqramyan-1897-1982; I.S.İsakyan-1894-1967; A.A.Xanferyants (S.Xudyakov)-1902-1950; N.Q.Safaryan-1907-1982; S.X.Ohanyan-1917-1966...) "yenilməz sərkərdəlik qabiliyyəti barədə" dünya təbliğatına görünür ki, bu "xayanətin icraçıları kimi (təbii ki, milli-genetik hay xislətinə rəğmən) yenidən baxılmalıdır, əgər kitabda yazılanlar doğrudursa. Hay mənşəli alman generalı H.V.Qudəriyan "İldırımürətli müharibə" layihəsinin müəllifi olmuş, Polşa (baxmayaraq ki, bu ölkədə doğulub-böyümüşdür) və Fransanın işğalını təmin etmiş, yüz minlərlə yəhidinin soyqırımına imza atmışdır. Bu sahədə Reyxin Şərq nazirliyi tərkibində yaradılmış "Erməni Milli Komitəsi"nin də (A.Abetyan) xidmətləri böyük olmuşdur.

Çünki həmin qırğınlara bais sövdədən (gizli danışıqlardan) 30-40 il sonra sadə "Qarabağlı" hay xəbərdardırsa, necə olub ki, "dünya miqyaslı" hay "generalları" bu gizlinlərdən bixəbər olublar və "Qüdrətli Reyx"- "Böyük Vətən uğrunda döyüşüblər", hər iki beynəlxalq miqyaslı caniyə xidmət etmişlər.

"Xocalı soyqırımı"nın qanlı cəladlarından biri olmuş R.Köçəryanın xəstə təxəyyülünə "ruh" verən amillərdən biri də Moskva şəhərində tələbəlik illərində (1971-1972-ci illərdə Moskva Elektrotexnika Institutunda oxuyarkən) K.Qriqoryanın (o, həm də sosializm quruluşunun qatı ələhdarı olmuşdur) ona oxumağı tövsiyyə etdiyi və bağışladığı kitablar (B.Spinozanın (1632-1677) "Dini-siyasi traktı" və "Bibliya") olmuşdur. Bu dünyəvi-dini məzmunlu kitabları oxuduqdan sonra gələcək daşnak quldurunun heyət devizi müeyyən edilmişdir:

"Özünüfədəetmə təlqinliyini tədiq etmək üçün yumruq və onu həyata keçirməyə həmişə hazır olmaq mütləq vacibdir.

(Göründüyü kimi, müəllif özü də bilmədən məxsus olduğu toplumun xəstə təxəyyülünün formalaşdığı coğrafi məkanlardan birini-Rusiya Federasiyasını açıq-aydın bildiri).

əməllərinin mənəvi təməli təzavüzkar hay keşişlərinin və radikal-fəlsəfi təlimlərin və pozucu ünsürlərin (Q.V.Hegelin (1770-1831) "Dinin fəlsəfəsi", "Hüququn fəlsəfəsi" kitabları və yaxud 10 il həbsdən sonra azadlığa çıxan Murad Petrosyanın "nəsihətləri") təsiri altında dəyişilmişdir.

Nəşrin ümumi ruhu və IV fəslin məzmunu sübut edir ki, XX əsr boyunca, xüsusilə 1970-80-ci illərdə daxili və xarici hay toplumunun məkrli hiylələrinin və bədnam əməllərinin mahiyyəti-miqyası coğrafi məkandan asılı olmayaraq eyni niyyətə əsaslanmış bir məqsədə yönəlmişdir.

"Azərbaycan dövlətinə və xalqına qarşı soyqırım siyasətinin həyata keçirilməsi.

Diqqət edin, R.Köçəryan Qarabağ-Rusiya mühitində yetişdiyi dövrdə, eləcə də hələ sırası partiyaya işçisi olanda da etnik-genetik "hay xisləti"ni biruzə vermiş, daşnak ruhunun daşıyıcısı olmuş, Azərbaycan xalqına qarşı düşmənçiliyi həyat amallına çevrilmişdir. Belə ki, 1981-1985-ci illərdə Xankəndi şəhər Komsomol Komitəsinin II katibi, 1986-cı ildə Xankəndi şəhər Partiya Komitəsinin təlimatçısı və 1987-89-cu illərdə Vilayət (Xankəndi) İpek Kombinatının partiyaya təşkilatının katibi olanda gizli "Qarabağ hərəkatı"nın öncüllərindən biri kimi, həm də silahlı-quldur dəstələrinin təşkilində iştirak etmişdir.

Avtobiografik əsərində həmin illərə aid hadisələri rəsmi sənədlər əsasında xatırlamaqla müəllif özünü timsalında ümumiləşdirilmiş hay obrazını yaratmışdır.

"Dəyişilmə dövrü"nün müəllif altıümrünün mistik təlqini düşünməyə əsas verir ki, külli-Qarabağın "haqq-ədələtə bağlılığı", "milli-etnik təbiyyə ruhunun özəlliyi", "qaim-qədimliyinin iris zənginliyi"... "şimalın soyuq yellerin"ndən də "dəyişmiş"...

(ədi var)

R.S. "Daşbulaq" orotoponi-mi haylar tərəfindən dəyişdirilən - "Astqəsen" adlanır, amma Gadabay, Kalbəcər, Şəmkir və Şəki rayonlarında da Daşbulaq kəndləri yerləşir.